

Özlü sözleri doğru anlama, yorumlama, yazılı veya sözlü açıklama; geniş bir düşünme açısı kazandırma, farkındalık oluşturma.

EMİN KEŞMER

Konu: Özlü sözleri doğru anlama, yorumlama, yazılı veya sözlü açıklama; geniş bir düşünme açısı kazandırma, farkındalık oluşturma.

SÖZ:

“Havaya atılan bir taş eğer düşünebilseydi, kendi isteğimle yere düşüyorum, diyecekti.” (Spinoza)

Hazırlık soruları:

1-İnsan, dünyanın herhangi bir ülkesinde, herhangi bir soydan, aileden; elbette ki kendi talebi olmadan, isteği sorulmadan dünyaya gelir, denebilir mi? Siz ne düşünürsünüz?

2-Doğuştan itibaren insan yavrusu somut ve soyut manada neler edinmeye başlar? Kişiye eklendiğini söyleyebileceğimiz somut ve soyut manadaki bütün değişim ve oluşumları düşünerek açıklayınız.

3- Bu “eklemeler” mesela ülkeden ülkeye farklılıklar gösterir mi? Gösterirse bunları örnekleyip sayabilir misiniz?

4-Bu “farklılıklar” mesela din, dil, adet, gelenek-görenek, hak hukuk, ahlak, adalet kavramları olarak nasıl bir değer veya kesinlik kazanır insanların bilincinde? Giderek bir inanç, tartışılmaz bir doğru (dogma) ve de tabu halini aldığı da gözlenebilir bir durum mudur?

5-İnsan yavrusunun kendi iradesi dışında böyle inandırılıp koşullandırılmasına bir tür “kodlama” diyebilir miyiz?

6-Bu kodlamalar bütünüyle yanlıştır veya doğrudur diye bir yargı yürütülebilir mi? Eğer yanlışlıklar varsa bunlar nelerdir? Bu kodlamaların doğru ve faydalı sonuçlar verdiği de söylenebilir mi? Nasıl?

7-Eğitim ve geçmiş kuşağın genç kuşağa kültür aktarımı esasen bu kodlamalarla gerçekleştirilip oluşturulan bir faaliyet değil midir?

8-Bu kodlamaların, skolastik içerik kazanarak; değişime, yenileşmeye direnen (muhafazakar) bir hale de dönüşerek; çok karmaşık ve sonsuz bir hızla adeta altüst olan hayatı yeniden yeniden tanımlayamama, anlayamama hallerine (durağanlığa, aymazlığa, kısırdöngüye) evrilen ve giderek de yaratıcı, geliştirici, dönüştürücü düşünceyi zorlaştıran birçok etkisi de yok mudur?

9-Özü itibariyle insanda çevresinden, toplumundan bağımsızlaşmış özgür bir irade mevcut olabilmekte midir? Bu ne derecede mümkündür?

10-Yani özet olarak içinden çıktığı toplum, kişiyi çok yönlü damgalayıp kendine benzeyen bir örneğini, bir prototipini oluşturmuş da olmaz mı?

AÇIKLAMALAR:

1-Bu sözdeki mecazı görmezden gelirse, “taş” havaya atıldığında da, yere düşme sürecinde de kendi iradesinin, tercihinin dışında bir istikamete doğru yol alır haldedir. Ona hareket veren güç ise, ilk önce atanın etkisiyle, sonra da yerçekiminin etkisiyle oluşur.

2-Bu mecaz elbette insanı anlatmak için yapılmıştır. Ancak şu manada bir açıklama değildir bu sözle anlatılmak istenen: Yani insan kendi iradesi dışında bir “düşüş” yaşar, bunun kendi iradesi dışındaki zorunluluktan olduğunu da bilir ama yine de gururunu düşünerek, görünüşü kurtarmak amacıyla “Ben kendi isteğimle yapmaktayım bunu!” der. Örneğin okulunu bitiremeyen, “Askere gitmeyeyim diye birkaç ders bırakayım dedim!” demesi, bahane üretip telafi yoluna gitmesi örneğinde olduğu gibi.

Bu açıklama “söz”ün anlatmak istediğiyle örtüşmez kesinlikle.

3-İnsan kendi iradesi dışında meydana geldiği toplumun hemen bütün tavır davranış, ahlak, gelenek görenek, hukuk, adalet doğruluk, iyilik güzellik, sevgi saygı, öfke nefret... biçimlerini (kodlarını) içselleştirerek edinir, benimser. Bu neredeyse doğal bir süreçtir. Şaşılacak kınanacak bir yanı da yoktur. Hatta yer yer toplumsal uyum ve sükun açısından faydalıdır da bu etkileşim.

4-Ancak süreç şöyle işler: Zamanla kişiöğlü kendi ötesinde ve dışında edindiği bu kodları öylesine içselleştirir ki, kendi özgür iradesiyle bulduğu, test edip onayladığı şaşmaz doğrularımı gibi anlayıp algılamaya, yorumlamaya; kabul veya reddetme tercihinin buna göre uygulamaya başlar. Yani genellikle eleştirilemez ve tartışılmaz “inanç”ları böylelikle oluşur kişinin. Giderek de onları mutlaklaştırır ve üzerine söz söyletmez olur yahut onların ateşli bir savunucusu kesilir.

Yanılabileceğini, yeniden düşünmesi gerektiğini, başka açılardan bakılınca farklı doğruların da olabileceğini kabul etmek istemez. İleri sürdüğü fikirleri “bence, bana göre, sanıyorum ve inanıyorum ki, öğrendiklerimize bakılırsa...” gibi yanılı payları koyarak savunacak yerde, mutlak doğrularımı gibi kesinleştirmiş ve benimsemiş şekilde inatla savunur.

5-Ancak, demiş ya filozof: “Herkes benim fikirlerime uyarsa yanılmış olmaktan korkarım.” diye. İşte toplumsal ivmeler, gelişip olgunlaşma, hatta değişme dinamikleri, özgür ve verimli tartışma imkanları o kodlara uyup onları mutlaklaştırmakla tıkanır, adeta dumura uğrar.

Hani Mevlana der ya: “Düne dair ne varsa, dünle birlikte gitti cancağızım/ Şimdi yeni şeyler söylemeklazım...” İşte o kodların mutlaklaştırılmasıyla toplum bu yenilenmeleri, kendini görüp, değerlendirip, eleştirip ayıklamaları, sıhhatli bir dönüşümle geleceğe evrilmeleri yaşayamaz hale gelir. Yeni ve aşkın bir dil gerekli olduğu halde bu artık yakalanamaz olur ve toplumda kısır döngüler, iletişimsizlikler başlar. Bunun sonucu cebir ve şiddet kültürüdür. İşte insanlar bağımsız ve özgür düşünme, üretme alanlarını böyle böyle kaybetmeye başlar. Kendini kişi ve toplum olarak tanıyamamanın, sorgulayıp eleştirememenin insanlara en büyük fenalığı burada başlar. İnsanlar toplu bir isteri ile birçok eylemi gerçekleştirebilirler ve başarılı da olabilirler bu aşamada ama uzun vadede bu kendilerine hayır getirmez. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Dünyayı kana bulayan savaşların kitleleri çıldırtıp coşturan duygusal temelinde bu kodlamalar ve şartlandırmalar yatar. O noktalarda bireyin (insanın) hiçbir değeri ve önemi yoktur. Birey hiçbir şeydir, “kutsal amaçlar,

ulusal onur ve çıkarlar, dinin, ülkenin, devletin ve soyun bekası, kralın veya önderin fikri, dehası ve zekası” her şeydir... Bunun aksini söylemek gaflettir, delalettir ve hatta hıyanettir. O toplumdaki bu ayırıkları derhal temizlenmelidir.

Ne yazık ki bu toplu ıstıri ayinleri dünyanın birçok coğrafyasında tekrarlandı, tekrarlanıyor. O toplumların en namuslu, cesur, çalışkan, üretken, insan sever çocukları, sanatçıları, bilim adamları işkence gördüler, sürgünlere gönderildiler, hapislerde çürütüldüler veya katledildiler, acımasızca susturuldu.

6-Sokrates “Sorgulanmamış hayat yaşanmamış demektir.” der. Yunus Emre de “İlim kendini bilmektir!” diye buyurmuş. Gerçek ve samimi duygularla bunları başarabilmek aydınlanmaktır. “Havaya atılan bir taş” olmaktan çıkıp kendi halini görebilir duruma gelmektir. Ben şu toplumda dünyaya geldiğim ve yetiştiğim için bunlarla kodlandım, başka bir toplumda olsaydım farklı kodlarda olmuş olacaktım...” diye hayatı sorgulayıp düşünmeye tartışmaya başlamak, işte o “taş” olmanın ötesine geçebilmek ve insan olmaya başlamaktır bir bakıma.

Bunu fark edince insan bütün kodlanmışlığına isyan mı eder, onları reddetme noktasına mı gelir? Hayır, bu şart değildir ki. Bunun böyle olduğunu anlamaktır bilgelik. O kodları değerlendirip ayıklamak, eleştirmek, bazılarını yanlış olarak tespit etmek başka bir iştir. Onu hayatın akışı belirler daha çok. Kaldı ki bir insan olarak kendinin bu encamını görüp fark edemeyenler, “aydınlanamayanlar” arasından da o kodları reddedenler de pekala çıkabilir. Bunun da örneği oldukça fazladır. Yine bu kodlamalar fevkalade insanî, adalet ve hakkaniyete uygun, bilimsel, ahlaki değerler de olabilir. Onların öyle olması bağımsız bir düşünme ve iradenin dışında kabullenilmiş oldukları gerçeğini değiştirmez.

...

“Bir ben vardır bende...

Benden içeri...”

(Yunus Emre)